

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1936

Ε.Υ.Δ. Π.Ε. Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΤΩΝ ΕΠΤΑ ΣΟΦΩΝ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ*

Τους Ἑπτὰ Σοφοὺς γνωρίζομεν ὅλοι ἀπὸ τὸ σχολεῖον καὶ ὅλοι ἐνθυμούμεθα μερικά ἀπὸ τὰ λακωνικά ἀποφθέγματα, μαρτύρια τῆς σοφίας των: *Χρόνον φεῖδου, Σπεῦθε βραδέως, Πᾶν μέτρον ἄριστον, Μηδὲν ἄγαν* κλπ. Ὡς ὁμάδα τοὺς Ἑπτὰ ἀναφέρει ὁ Πλάτων ἤδη εἰς τὸν Πρωταγόραν — ὡς ἄτομ' ἀναφέρονται πολὺ παλαιότερα — ἀπόδειξις, ὅτι κατὰ τὸν 5. ἡδη αἰῶνα εἶχεν ἀποτελεσθῆ εἰς τὰ κύρια σημεῖα τοῦ ὁ περὶ αὐτῶν θρύλος.

Σταθερὸς ἦτον ὁ ἀριθμὸς των μόνον: ὁ ἀριθμὸς Ἑπτὰ, ἱερὸς τοῦ Ἡλίου καὶ κατ' ἀκολουθίαν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐχρησιμοποιήθη πολλαχοῦ ἰκατ' ἐπίδρασιν προφανῶς ἁσιατικῆν) ὡς ἀριθμὸς «κλειστός» πρβλ. τὰ ἑπτὰ θαύματα, τὰ ἑπτὰ ἁμαρτήματα, τοὺς ἑπτὰ οὐρανοὺς, τὰς ἑπτὰ πύλας τῶν Θηβῶν κλπ. Τὰ πρόσωπα ὁμοῦ τῆς ὁμάδος ποικίλλουν κατὰ τὰς πηγὰς καὶ κατὰ τὰς ἐποχάς. Σταθερὰ εἶναι μερικά μόνον, ὅπως ὁ Μιλήσιος Θαλῆς, ὁ Σόλων, ὁ ἐκ Πριήνης τῆς Μ. Ἀσίας Βίας, ὁ Μυτιληναῖος δικτάτωρ Πιττάκος, ὁ Σπαρτιάτης μεταρρυθμιστὴς Χίλων. Ἄλλα παραλλάσσουσιν: ἄλλοτε συγκαταριθμοῦνται μεταξύ τῶν λογοτέχναι, ὅπως ὁ Ἐπίχαρμος καὶ ὁ Ἀκουσίλαος ἄλλοτε θαυματοποιοὶ καὶ προφῆται, ὅπως ὁ Ἐπιμενίδης, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Ὀρφεύς ἄλλοτε τύραννοι καὶ κυβερνήται, ὅπως ὁ Πεισίστρατος, ὁ Κλεόβουλος, ὁ Περίανδρος. Εἰς τοὺς ὑστέρους χρόνους τοῦ συγκρητισμοῦ περιελήφθησαν ἀκόμη καὶ ὁ Μωῦσῆς ἢ ὁ Ζωροάστρης.

Σοφὸς τοὺς ὠνόμασαν ὄχι μὲ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως, τὴν ἔννοιαν τοῦ πολυμαθοῦς καὶ λογίου (*savant*). *Σοφός* ἐ-

σήμαινε τότε τὸν ἔξυπνον, καὶ φυσικὰ ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου ἡ εὐφυΐα ἐθεμελιώνετο ἐπὶ μακρᾶς καὶ πλουσίας γνώσεως τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ὡστε σοφὸς ἦτον ὁ πεπειραμένος, ὁ φρόνιμος, ὁ κάτοχος ἐκεῖνου ποῦ ἐκφράζουν σήμερον οἱ ξένοι μὲ τὴν λέξιν *sagesse*. Καὶ τὴν ὀνομασίαν *σοφός* διετήρησαν οἱ Ἑπτὰ, καὶ ὅταν (ἀπὸ τοῦ 5. αἰῶνος καὶ ἐξῆς), κυρίως διὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ κατ' ἀντίδρασιν πρὸς τὰς ὑπερφιάλους ἐπαγγελίας τῶν σοφιστῶν, ἡ λέξις *σοφός* εἶτ' ἐχρησιμοποιεῖτο μ' ἐλαφρῶς εἰρωνικὴν ἀπόχρωσιν, εἶτ' ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὴν ἐπίκλησιν *φιλόσοφος*. Μὲ τὸν νέον ὄρον ἐξήρето ὡς τὸ κύριον στοιχεῖον τῆς διανοητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἀναζητήσις τῆς ἀληθείας, ἡ ἔρευνα. Ἐρευνηταὶ ὁμοῦ οἱ Ἑπτὰ Σοφοὶ δὲν ὑπῆρξαν, οὔτε κἂν ἐπιστήμονες — ἀκόμη καὶ ὁ μόνος «λόγιος» μεταξύ αὐτῶν, ὁ φιλόσοφος καὶ μαθηματικὸς Θαλῆς, δὲν συγκαταλέχθη εἰς αὐτοὺς καθὼς λόγιος. Ὡς κἀτὸχοι, ὄχι ὡς ζητηταὶ τῆς ἀληθείας (εἰς τὴν περιορισμένην ἔστω ἕκτασιν, ποῦ ἡμπορεῖ νὰ διεκδικῆσῃ τῶν θνητῶν ἢ σοφία), ὡς ἐναποθηκεύσαντες τὴν πρακτικὴν σοφίαν τοῦ ὕγιου κοινῶ νοῦ, ἠρωοποιήθησαν οἱ Ἑπτὰ Σοφοὶ ἀπὸ τὴν ἰωνικὴν σκέψιν, ἡ ὁποία ἤθελε νὰ τοὺς ἀντιτάξῃ εἰς τοὺς μυθικοὺς ἥρωας τοῦ σπαθιοῦ (τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας π.χ.), ποῦ ἐξακολουθοῦσαν ἀκόμη ἀποκλειστικῶς νὰ συγκινοῦν τοὺς κατοίκους τῆς Π. Ἑλλάδος.

Ἄλλωστε καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς σοφίας των δὲν ἀνεφέρετο εἰς ἐπιστημονικὰ ἢ μεταφυσικὰ προβλήματα. Τ' ἀποφθέγματα των ὁμιλοῦν περὶ πολυτελείας καὶ λιτότητος, περὶ εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, περὶ τῆς καταλλήλου συμπεριφορᾶς ἀπέναντι τῶν γονέων, τῶν ἀρχόντων, τῶν φίλων, τῶν δούλων, τῶν ἐχθρῶν, περὶ πλοῦτου καὶ πενίας, περὶ δικαιοσύνης καὶ μετριοπαθείας, δίδουν πρακτικὰς ὁδηγίας διαγωγῆς ἀσχέτους πρὸς κάθε ἠθικολογίαν, κάποτε μάλιστα ἀσυμβιβάστους πρὸς νεωτέρους ἠθικὰς ἀντιλήψεις. Κυρίως ὁμοῦ ἡ σοφία τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν στρέφεται περὶ τὴν πολιτείαν, εἶναι σο-

(*) Ἡ μελέτη αὐτὴ ἔγγραφε ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐκδόσεως τοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Πλουτάρχου ἀπὸ τὸν Ε. Δαυτῆ εἰς τὴν σειρὰν τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Εἰς τὰς σελίδας τῆς ἐκδόσεως γίνονται καὶ αἱ παραπομπαί. Ἡ πρόθεσις μου δὲν ἦτο νὰ γράψω κρίσιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Δαυτῆ—αὐτὸ τὸ ἔργον ἀνέλαβεν ἄλλος συνεργάτης τῆς «Νέας Ἑστίας», καθὼς μανθάνω—ἀλλὰ ν' ἀναλύσω τὸ ἔργον τοῦ Πλουτάρχου, ἐξαιρων ὠρισμένα μόνον σημεῖα ποῦ ἐγὼ φαντάζομαι οὐσιώδη, καὶ προϋποθέτων κατὰ τὰ λοιπὰ ὅσα λέγει ὁ ἐκδότης εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν του.

φία πολιτική — ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην ἔννοιαν ποὺ ἔδιδαν οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὴν λέξιν, ὥστε νὰ περιλαμβάνη τὸ σύνολον τῶν ἠθικῶν, κοινωνικῶν, θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀξιών τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ συγκαταριθμηθέντες εἰς τοὺς Ἑπτὰ ὠπῆξαν πολιτευόμενοι, νομοθέται, δικασταί, μεταρρυθμισταί. Ἀκόμη καὶ τύραννοι (καὶ μάλιστα τύραννοι ὄχι πάντοτε φιλόανθρωποι καὶ δίκαιοι, νὰ ὅπως ὁ Περίανδρος π. χ.) συμπεριελήφθησαν μεταξύ τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν. Εἰς μίαν ἐποχὴν ὅπου δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναπτυχθῆ διὰ τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας καὶ διὰ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας τὰ κατόπιν εὐρύτατα διαδεδομένον ἀντιδικτατορικὸν πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς διανοήσεως, οἱ δικτάτορες αὐτοὶ ἔθεωροῦντο (καὶ δικαίωτα) φορεῖς ὑψίστης πολιτικῆς πείρας καὶ ἰκανότητος.

Οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν εἶχαν πανελληνίως γνωστὴν ἱστορικὴν δρᾶσιν, ὅπως ὁ Θαλῆς, ὁ Σόλων, ὁ Πιττακός. Ἄλλων διετήρησεν ἢ ἐπιτόπιος μόνον παράδοσις αὐθεντικά δείγματα τῆς ὀρθοφροσύνης καὶ τῆς εὐστοχίας, μετὰ τὴν ὁποίαν ἔκριναν ἀνθρώπους καὶ ζητήματα. Εἶναι ὅμως καὶ ἄσκοπον καὶ μάταιον νὰ τοὺς ἀποδοθῆ (ἢ καὶ νὰ ἐλεγχθῆ ἀπλῶς) ἢ πατρότης ὄλων τῶν ἀποφθεγμάτων, τὰ ὁποῖα ἔφέροντο μετ' ὄνομα πότε τοῦ ἑνὸς καὶ πότε τοῦ ἄλλου. Γύρω ἀπὸ μερικὰ γνήσια πάντως ἀποφθέγματα — τοιαῦτα διετήρει ἢ παράδοσις καὶ κατόπιν ἀπὸ ἱστορικὰς προσωπικότητας, ὅπως τὸν Θεμιστοκλέα, τὸν Φωκίωνα, τὸν Ἀρίστιππον, τὸν Διογένη κλπ. — συνεκρυσταλλώθησαν, ὡς περὶ ἀρχικὸν πυρῆνα, ἓνα πλῆθος ἀδεσπότην παροιμιωδῶν φράσεων, γνωμικῶν ἢ ἀποφθεγμάτων, τὰ ὁποῖα συμπυκνώνουν εἰς μορφήν λακωνικὴν καὶ εὐμνημόνευτον τὴν βιοτικὴν καὶ πολιτικὴν σοφίαν μιᾶς κοινωνίας ὀλοκλήρου. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐδοκίμαζαν δέος πρὸ τῆς ἀνωθυμίας — διὰ τοῦτο π. χ. εὗρισκαν πάντοτε διὰ κάθε στοιχεῖον τοῦ πολιτισμοῦ ἓνα *εὐρετήν*: θεόν, ἥρωα ἢ θνητόν διὰ τοῦτο ἐπίσης ὠνομάτιζαν πάντοτε τοὺς ἥρωας τῶν παραμυθίων τῶν. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ Ἑπτὰ Σοφοὶ ἐχρησιμοποίηθησαν ὡς οἱ *ἐπώνυμοι ἥρωες* τῆς ἀνωθυμίας, τῆς ὀμοδικῆς σοφίας τοῦ 6. αἰῶνος, ὅπως εἰς τὸν 5. καὶ τὸν 4. ἀπεδίδοτο εἰς τὸν Σόλωνα, τὸν θρυλικὸν δημοκρατικὸν νομοθέτην, κάθε θεσμὸς καὶ κάθε νόμος τῶν δημοκρατικῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς θὰ ἐλάμβανεν ἡ δημώδης αὐτῆ σοφία τὸν χαρακτήρα θείων ἐντολῶν.

Ἀκριβῶς δὲ διότι πρόκειται περὶ σοφίας κολλεκτιβιστικῆς, διὰ τοῦτο τῆς λείπει κάθε προσωπικὸν στοιχεῖον. Πόσον ἀντίθετος εἶναι π. χ. ἡ γνωμολογία τοῦ Ἡσιόδου ἢ τοῦ Ἀρχιλόχου ἢ τοῦ Μιμνέρμου μετὰ τὸν ζωηρότατον προσωπικὸν τῆς χαρακτήρα! Τῆς λείπει ἀκόμη κάθε κομματικὴ ἢ ταξικὴ προκατάληψις, κάτι σημαντικὸν εἰς τὴν

ἐποχὴν τῶν ὀξυτάτων ἐσωτερικῶν ἀντιθέσεων — πόση διαφορὰ π. χ. ἀπὸ τὸν φανατισμὸν τοῦ Θεόγνιδος! Εἶναι σοφία κεκαθαρμένη μετὰ τὸ πέρασμά της μὲς ἀπὸ διαφορετικὰς κοινωνικὰς τάξεις, διαφορετικοὺς τύπους, διαφορετικὰς ἐποχάς. Οἶονδῆποτ' ἀπόφθεγμ' ἀποδιδόμενον σήμερον εἰς τὸν Σπαρτιάτην Χίλωνα θὰ ἠμποροῦσε κάλλιστα ν' ἀποδοθῆ καὶ εἰς τὸν φιλελεύθερον Σόλωνα ἢ εἰς τὸν τύραννον τῆς πλουσίας Κορίνθου Περίανδρον. Ἄν ὑπάρχουν διαφοραὶ ἢ καὶ ἀντιφάσεις μεταξύ τῶν, ὀφείλονται εἰς τὴν ἀντιφατικότητα ποὺ χαρακτηρίζει γενικῶς τὴν λαϊκὴν σοφίαν τῶν παροιμιῶν, ἢ ὁποῖα κρίνει κατὰ τρόπον τεμαχισμένον, ἀπὸ διαφορετικὴν ἐκαστοτε σκοπιάν, τὴν πραγματικὴν ἀντιλήψεων. Διατηροῦν ἐπίσης τὰ γνωμικὰ αὐτὰ καὶ τὴν κοινοτοπίαν τῆς σοφίας τῶν παροιμιῶν, ὅπως καὶ τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο τῆς ἰσορροπημένης φρονήσεως, τῆς περισκέψεως καὶ ἐπιφυλακτικότητος, τῆς ἀποφυγῆς τῶν ὑπερβολῶν (ἀκόμη καὶ τῶν μεγαλοψύχων), ποὺ χαρακτηρίζουν κάθε σοφίαν ἀντλουμένην ἀπὸ τὴν ἀμεσον παρατήρησιν τῆς ζωῆς, καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ πετάγματα τοῦ νοῦ ἢ τὰ λαχταρίσματα τῆς ψυχῆς.

Ἐννοεῖται ὅτι, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποὺ ἡ ἀνώθυμος αὐτῆ σοφία συνεδέθη μετὰ ὀρισμένα πρόσωπα, ἢ μυθοπλαστικὴ φαντασία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ συνεπλήρωσε τὰ παραδεδομένα. Ἐπεισόδια καὶ ἀνέκδοτ' ἀδέσποτα ἀπεδόθησαν εἰς τοὺς Ἑπτὰ Σοφούς. Ὁ θρυλὸς μάλιστα (κατ' ἄσιατικὴν ἴσως ἐπίδρασιν) τοὺς ἤθελεν ὄλους συγκεντρωμένους κάποτε, ὡς ἐκπροσώπους τῆς διανοήσεως, εἰς τὴν αὐλὴν ἰσχυρῶν ἡγεμόνων, ὅπως ὁ Κροῖσος, ὁ Περίανδρος, ὁ Πεισιστρατος, ἢ καὶ εἰς τὸ ἱερόν τοῦ θεοῦ τῆς σοφίας, εἰς τοὺς Δελφοὺς. Ἐκεῖ ἀνταλλάσσουσιν τὰς σκέψεις τῶν ἢ παρατάσσουσιν τὰς ἀπόψεις τῶν περὶ ὀρισμένων θεμάτων, τὰ ὁποῖα τοὺς προβάλλονται σοβαρὰ ἢ πρὸς δοκιμασίαν.

Διὰ τὸ ἀγωνιστικὸν πνεῦμα τοῦ Ἕλληνος ἦτον ἓνα βῆμα μόνον περαιτέρω τὸ νὰ τοὺς συμπεριλάβουν εἰς κοινὸν ἀγῶνα περὶ σοφίας. Ἐνας χρυσοὺς τρίπους, ἀνασυσθεις ἀπὸ τὰ νερά τῆς Μιλήτου καὶ φέρων τὴν ἐπιγραφήν *Τῷ σοφωτάτῳ* — κατ' ἄλλους ἐπρόκειτο περὶ τῆς χρυσοῦς κύλικος τοῦ Βαθυκλέους — ἀποτελεῖ τὴν ἐξωτερικὴν ἀφορμὴν νὰ τεθῆ τὸ ἐρώτημα: ποῖος ἀπὸ τοὺς Ἑπτὰ εἶναι πρῶτος εἰς τὴν σοφίαν; Ἄλλ' ὅμως ἡ σοφία τῶν διαγωνιζομένων ἐδείχθη ἀκριβῶς εἰς τοῦτο: κανεὶς δὲν ἐθεώρησε τὸν ἑαυτὸν τοῦ σοφώτερον ὁ καθένας ἔστειλε τὸ εὐρημα εἰς τὸν ἄλλον, ὡς ποὺ ἔφθασε καὶ πάλιν εἰς τὸν πρῶτον. Ἔτσι ἀνεγνωρίσθη, ὅτι ὁ τρίπους, σύμβολον τῆς προαιωνίου γνώσεως μέχρι καὶ τοῦ Faust, ἀνήκει εἰς τὸν θεὸν τῆς δελφικῆς σοφίας, ὁ ὁποῖος καὶ κατό-

πιν ἐπὶ Σωκράτους διέκρινε τὸν σοφώτερον. Ἔτσι ὁ διαγωνισμὸς δὲν εἶχε τ' ἀποτελέσματα, πού ἐπροκάλεσεν μὲ τὸν ἀγῶνα *περὶ κάλλους* τὸ μῆλον τῆς Ἐριδος — ἴσως διότι δὲν διηγωνίζοντο γυναῖκες.

Τ' ἀφηγήματ' αὐτά, μαζί μὲ τ' ἀποφθέγματα τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν, συνεκεντρώθησαν ἐνωρίς, πρὸς ψυχαγωγίαν ἢ καὶ πρὸς διαπαιδαγώγησιν, εἰς ἓνα εἶδος λαϊκῆς φυλλάδας ἀπὸ κάποιον Ἑφέσιον σύγχρονον τοῦ Πλάτωνος, τὸν Ἄνδρωνα. Ἠκολούθησαν ἄλλαι διασκευαὶ ὑπὸ πολλῶν. Τέλος, ὅταν ὁ Ἀριστοτέλης ἔστρεψε τὴν προσοχὴν τῶν λογίων εἰς τὰς λαογραφικὰς ἐρεῦνας καὶ ἤρχισεν ὁἶδιος τὴν περισυλλογὴν τῶν παροιμιῶν καὶ ἄλλων λευφάνων τῆς δημώδους διανοήσεως, ἓνας μαθητὴς του, ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος, κατήρτισε πλήρη καὶ ἀρτίαν συλλογὴν τῶν γνωμῶν τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν. Μετὰ 80 περίπου ἔτη ὁ Σμυρναῖος φιλόλογος Ἐρμίππος ἔγραψε τοὺς *Βίους τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν*. Ἀπ' αὐτά τὰ δύο βιβλία προέρχονται ὄλ' αἱ μεταγενέστεραι (ἀνώνυμοι πολλάκις) εἰδήσεις καὶ συλλογαὶ περὶ τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων μᾶς διεσώθησαν μερικαὶ εἰς χειρόγραφα προωρισμένα διὰ τὰ σχολεῖα ἢ καὶ εἰς ἐπιγραφὰς χαραχθεῖσας πρὸς διαπαιδαγώγησιν τῆς νεότητος. Εἰς αὐτά τὰ δύο κυρίως βοηθήματα ἔστηρίχθη ἑμμέσως ἢ ἀμέσως καὶ ὁ Πλούταρχος διὰ τὴν γράψην τοῦ Συμποσίου του.

Ἄν τώρα καὶ πρὸ τοῦ Πλουτάρχου ἔδωκε κανεὶς εἰς τὴν διήγησιν περὶ τῆς συγκεντρώσεως τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν μορφήν συμποσίου (κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ πλατωνικοῦ Συμποσίου, τὸ ὁποῖον ἐμιμήθησαν μετὰ τὸν Ξενοφῶντα ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐπιφανεῖς φιλόσοφοι τῆς Ἀρχαιότητος), δὲν γνωρίζομεν, οὔτε μᾶς παραδίδεται. Τεῖνω μάλιστα νὰ παραδεχθῶ, ὅτι οὔτε πιθανὸν εἶναι. Πρῶτον διότι δὲν θὰ εἶχε νόημα ἡ συγγραφή παρομοίου ἔργου, πού θὰ ἦτον ἀπλῆ διασκευή, ἀπὸ λογοτέχνην τῆς περιωπῆς τοῦ Πλουτάρχου. Ἐπειτα διότι καὶ ἡ ἀνάλυσις τοῦ ἔργου προδίδει, ὅτι ἡ συμποσιακὴ ἀκριβῶς μορφή ἀποτελεῖ προσωπικὴν προσθήκην (ἀδεξίαν μάλιστα ἐνίοτε προσθήκην) τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ θαυμαστοῦ καὶ ὀπαδοῦ τῆς πλατωνικῆς παραδόσεως. Τοῦλάχιστον δὲν ὑπάρχει κανένα στοιχεῖον καθαρῶς συμποτικόν, τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃς τὸ αἶσθημα ὅτι παρέλαβεν αὐτοῦσιον ἀπὸ τὰς πηγὰς του ὁ συγγραφεὺς.

Ἄλλ' ἄς ἐξετάσωμεν ἀκριβέστερον τὸ ἔργον τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ ὁποίου δυστυχῶς ὁ χρόνος καὶ αἱ ἀφορμαὶ τῆς συγγραφῆς δὲν μᾶς εἶναι γνωστά.

Τὸ συμπόσιον λαμβάνει χώραν εἰς τὴν Κόρινθον, ἢ μᾶλλον εἰς τὸ ἐπίνειον αὐτῆς τὸ Λέχαιον, ὀλίγα λεπτὰ πρὸς δυσμὰς τῆς

σημερινῆς Νέας Κορίνθου, εἰς τὸ ἱερόν τῆς Ἀφροδίτης, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Περιάνδρου. Τὸ διηγείται (κατὰ μίμησιν τοῦ πλατωνικοῦ Συμποσίου) εἰς ὁμάδα φίλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρεται ὀνομαστί μόνος ὁ Νίκαρχος, χρόνια πολλά κατόπιν ὁ γέρον μάντις Διοκλῆς. Ἡ περιγραφή ἀρχίζει (πάλιν κατὰ πλατωνικὴν μίμησιν) ἀπὸ τὴν μετάβασιν εἰς αὐτὸ τοῦ ἀφηγουμένου μετὰ τοῦ Θαλή, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ πρῶτον μέρος παίζει τὸν ρόλον τοῦ Σωκράτους, ἐνῶ εἰς τὸ δεύτερον, ὅπου ὁ λόγος εἶναι περὶ ζητημάτων τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, πρωταγωνιστεῖ ὁ Σόλων.

Μολονότι ἐπιγράφεται *Τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν Συμπόσιον*, ὅμως δὲν μετέχουν εἰς αὐτὸ μόνον οἱ Ἑπτὰ Σοφοί. Ὁ συγγραφεὺς διευκρινίζει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ἔλαβαν μέρος *πλείονες ἢ δὲς τοσοῦτοι* (σ. 3). Παρεισῆχθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, πλὴν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην παράδοσιν συνεδέθησαν ἢ κατετάχθησαν εἰς τοὺς Ἑπτὰ (Αἴσωπος, Ἀνάχαρις, Κλεοβουλίνη, Μέλισσα), καὶ πρόσωπα τελείως ἢ σχεδὸν πλαστὰ (ὅπως ὁ Ἀλεξίδημος, ὁ Νειλόξενος, ὁ Διοκλῆς (¹), ὁ Κλεόδωρος, ὁ Ἄρδαλος), ἢ μόλις ἄλλοθεν γνωστά (ὅπως ὁ Χερσίαις, ὁ Γόργος, ὁ παραδιδόμενος ὡς πολιτικὸς παιδαγωγὸς τοῦ Θεμιστοκλέους Μνησίφιλος). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀντιπροσωπεύθησαν εἰς τὸ Συμπόσιον ὅλοι οἱ κοινωνικοὶ τύποι καὶ χαρακτήρες: ὁ αὐλικὸς στιχοπλόκος Χερσίαις, ὁ ἐπίσημος μάντις τῆς αὐλῆς Διοκλῆς μετὰ τὴν ἀφελῆ παπαδοφροσύνην του, ὁ νομοθέτης, ὁ διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ὁ ἀμφιβόλου γνησιότητος πρίγκιψ, ὁ μαθηματικὸς, ὁ ἰατρὸς μετὰ τὰς ρεαλιστικὰς καὶ ἀντιθεωρητικὰς του ἀπόψεις, ὁ δοῦλος Αἴσωπος μετὰ τὸν ἀγροικὸν ἱποτισμόν, τὴν τάσιν πρὸς ἀντιλογία, ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν θυμοσοφίαν τοῦ Ναστρατίν-Χότζα, ὁ Ἀνάχαρις μετὰ τὴν μονοκόμματον καὶ ἀπροσδόκητον λογικὴν τοῦ κατὰ φύσιν ζῶντος ἀνθρώπου, ὁ τραχὺς Σπαρτιάτης, ὁ εὐστροφος, λεπτὸς καὶ μετριοπαθὴς Ἀθηναῖος, ὁ τύραννος, αἱ γυναῖκες. Μετὰ τὴν ἀξίωσιν αὐτῆν τῶν συμποτῶν ἐπέτυχεν ἐπίσης ὁ Πλούταρχος ν' ἀφήσῃ μεγαλυτέραν ἀνεσίαν εἰς τὴν συγγραφικὴν του φαντασίαν καὶ νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν διήγησιν ἀληθοφάνειαν, κίνησιν, ποικιλίαν, χρῶμα καὶ ζωηρότητα, νὰ παρεμβάλῃ πολλὰ πλαστὰ ἢ πάντως ἄσχετα μετὰ τοὺς Ἑπτὰ Σοφοὺς ἐπεισόδια καὶ παρεκβάσεις, ὅσα δὲν τοῦ προσέφεραν αἱ κάπως ξηραὶ περὶ τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν

(¹) Μὲ τ' ὄνομα τῶν δηλώνεται ἤδη καὶ ὁ ρόλος τῶν: Ὁ ἀποκροῶν τὸν δῆμον ἐφηρμένος ἀρχοντοχωριάτης (Ἀλεξίδημος), ὁ ἐκ τοῦ Νείλου ξένος, ὁ τὸ κλέος τοῦ Διὸς κηρύττων μάντις (Διοκλῆς· ἐνθεμίζει μὲ τ' ὄνομα του τὴν πλατωνικὴν Διοσίμαν).

πηγαί του. Διὰ τοῦτο μάλιστα προβάλλουν συνήθως ζωηρότερα τὰ πρόσωπα μᾶλλον, πού δὲν ἀνήκουν κυρίως εἰς τὴν χορείαν τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν, ὅπως λ. χ. ὁ Ἀνάχαρσις, ὁ Αἰσώπος, ὁ Κλεόδωρος, ὁ Διοκλῆς, ἢ εἶναι καὶ ἄλλοθεν (ὄχι μόνον ἀπὸ τὰς περὶ τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν παραδόσεις) γνωστά, ὅπως ὁ Περίανδρος, ὁ Σόλων, ὁ Θαλῆς.

Ἡ γενικὴ βεβαίως ἐντύπωσις τοῦ σημερινοῦ ἀναγνώστου εἶναι, ὅτι (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ Συμπόσια τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ξενοφώντος) ἡ διαζωγράφησις τῆς σκηνοθεσίας ἢ τῶν χαρακτήρων εἶναι ἱσχνή, ἢ διήγησις εἰς πολλὰ σημεῖα προσπίπτει ξηρὰ καὶ μονότονος, αἱ μεταβάσεις ἀπὸ θέματος εἰς θέμα ὄχι πάντοτε φυσικαί, ἢ ποικιλία τῶν κάποι' ἐξεζητημένη (1). Λεῖπει ἐπίσης εἰς βαθμὸν αἰσθητὸν ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸ ἀνθος τῶν Συμποσίων τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ξενοφώντος: τὸ χιοῦμορ. Εἰς τὸ Συμπόσιον τοῦ Πλουτάρχου γίνονται βεβαίως ἀστεῖα πολλά καὶ κάποιος τόνος ἐλαφρᾶς καὶ εὐτραπέλου causerie δὲν λείπει· ἀλλὰ δὲν αἰσθάνεσαι πουθενά σχεδὸν τὴν ἰδιαίτουσαν ἐκείνην ἀττικὴν χάριν, πού κάνει καὶ τὰ σοβαρὰ θέματα νὰ φαίνωνται σὰν παιχνίδι καὶ σὰν ἀφροστεφάνωμα μιᾶς εὐτυχισμένης στιγμῆς βαθυστοχάστων ἀνθρώπων. Ἄλλωστε γενικῶς ὁ Πλουτάρχος (καὶ εἰς τὰ Συμπόσιακά του *Προβλήματα* π. χ.) εἶναι συγγραφεὺς γλυκύς, συμπαθητικὸς, εἰλικρινής, γαλήνιος, διαβασμένος· χιοῦμορ ὅμως δὲν ἔχει.

Ἄφ' ἑτέρου ὅμως πρέπει ν' ἀναγνωρισθῆ, ὅτι προσεπάθησε νὰ μείνῃ πιστός, ὅσον ἦτο δυνατόν, εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ β. αἰῶνος, εἰς τὸν ὁποῖον τοποθετεῖ τὴν σκηνὴν τοῦ Συμποσίου, βοηθούμενος εἰς τοῦτο καὶ ἀπὸ τὰς περὶ τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν πηγὰς του. Βεβαίως τὸ προσωπικόν του ὕφος δὲν κατορθώνει νὰ μεταβάλλῃ, οὔτε κἂν νὰ τὸ χρωματίζῃ ἀναλόγως τῶν προσώπων, ὅπως ὁ Πλάτων, "Ὅλοι ὁμιλοῦν εἰς τὸ ὕφος τοῦ Πλουτάρχου, ὅλ' οἱ παριστάμενοι (ὁσάκις αἱ πηγὰί δὲν τοὺς τοποθετοῦν ρητῶς καὶ κατὰ λέξιν εἰς τὸ στόμα ὠρισμέν' ἀποφθεγμάτων) χρησιμοποιοῦν τὰς μακρὰς, διηθησμένας ἀπὸ εἰκόνας καὶ ποιητικὰ ρητὰ, κάπως σχολιοτενεῖς περιόδους τῆς πλουτάρχου φραστικῆς—ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ εἴν' ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν ἀποφθεγματικὸν καὶ ἀφοριστικὸν χαρακτήρα τῆς σοφίας τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν. Εἰς μερικά μάλιστα μέρη (ὅπως λ. χ. εἰς τὸ περὶ τῆς προπαρασκευῆς τοῦ συμπότου σ. 11 ἐ. ἢ εἰς τὰ περὶ τροφῆς σ. 70-83) λησμονεῖται τόσον ὁ συγγραφεὺς, ὥστε νὰ ὁμιλῇ ὁ ἴδιος πλέον διὰ στόματος τῶν ἀνθρώπων τοῦ β. αἰῶνος. Ἐντούτοις παρατηρεῖ κανεὶς, ὅτι κατώρθωσεν ὁ Πλουτάρχος

νὰ δώσῃ κάποιαν ἀρχαϊκότητα εἰς τὴν ὅλην ἀτμόσφαιραν τοῦ συμποσίου (2), καὶ ὅτι λείπουν πάντως εἰς αὐτὸ χονδροειδεῖς καὶ ἐνοχλητικοὶ ἀναχρονισμοί. Κατώρθωσεν ἐπίσης νὰ δημιουργήσῃ κάποιαν κίνησιν καὶ κάποιαν ζωηρότητα διαλόγου μὲ ὕλικόν πενιχρόν, ἀκατάλληλον καὶ ἀντικαλλιτεχνικόν. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρόν.

* * *

Ἀκόμη καὶ ἡ διαγραφή τῶν χαρακτήρων (μερικῶν τούλάχιστον) εἶναι κάποι' ἀρετὰ ἐπιτυχῆς. Ὁ Θαλῆς π. χ., εἰς τὸν ὁποῖον προσεπάθησε νὰ δώσῃ σωκρατικὰ χαρακτηριστικά, ἐμφανίζει πολὺ παραστατικὰ τὸν τύπον τοῦ φιλοσόφου καὶ διανοουμένου, ὁ ὁποῖος κρίνει ἀφ' ὕψους, μὲ πολλὴν δόσιν εἰρωνείας, ἀλλὰ καὶ ἐπιεικειᾶς, τὴν ροὴν τῆς ζωῆς καὶ τὰς ματαιότητας τῶν ἀνθρώπων. Χωρὶς τὸν ἠθικολογικὸν ζῆλον τῶν κατόπιν κυνικῶν, μὲ τὴν διακριτικότητα τοῦ ἀνωτέρου ἀνθρώπου, ἀντιμετωπίζει, σκεπτικιστῆς καὶ χωρὶς ἐνθουσιασμοῦς, ὅ,τι ὁ πολὺς κόσμος θαυμάζει, ποθεῖ ἢ φοβεῖται—γνήσιος ἀντιπρόσωπος τῆς φιλοσοφικῆς ἀρχῆς τοῦ Ὁρατίου, τοῦ *μηδὲν θαυμάζειν* (nil admirari). Τὸ πολυτελές ἀμάξι τοῦ Περιάνδρου ἀφήνει μ' ἓνα χαμόγελο (σ. 5), ὅπως ἀπὸ εὐγένειαν μόνον ἐπισκέπτεται τ' ἀξιοθέατα καλλωπιστικὰ ἔργα τοῦ Λεγαίου (σ. 15). Μὲ ἤρεμον σκῶμμα, χωρὶς θυμοῦς καὶ μεγαλοστομίας, σχολιάζει τὴν ματαιόδοξον ἀγανάκτησιν τοῦ Ἀλεξιδῆμου περὶ πρωτοκαθεδρίας (σ. 17 ἐ.). Μὲ τὴν ἰδίαν συγκαταβατικότητα εἰρωνεύεται ἐλαφρῶς, ὁ τύπος αὐτὸς τοῦ *libre penseur* πού δὲν πιστεύει τὰ θαύματα (σ. 85), τὴν δεισιδαίμονα θρησκοληψίαν τοῦ μάντεως Διοκλέους καὶ ἀπαλλάσσει τὸν Περίανδρον ἀπὸ φόβους ἀνυποστάτους (σ. 20 ἐ.). Καὶ ἡ ἀντιμοναρχικὴ τοῦ ἀκόμη διάθεσις (σ. 7) δὲν ἔχει τὸν χαρακτήρα θετικῆς πολιτικῆς πεποιθήσεως· εἶναι μᾶλλον ἐκδηλώσις εἰρωνικῆς φιλοσκόμμου μᾶλλον παρὰ ἐμπαθοῦς, ἐπικρίσεως πράγματος, τὸ ὁποῖον ἢ μᾶζα συνηθίζει νὰ προσκυνῇ ὡς ἀγαθὸν ἰσόθεον. Ἐντεῦθεν καὶ τονίζει ἰδιαιτέρως, πόσον δυστυχῆς εἶναι κατὰ βάθος ἓνας μονάρχης (σ. 9 καὶ 35).

Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πλάτωνος ὁ Θαλῆς εἶχε γίνῃ παροιμιώδης, ὡς ὁ τύπος τοῦ ἀφηρημένου θεωρητικοῦ, τὸν ὁποῖον ἢ ἀπασχόλησις μὲ τὰ ὕψηλά ἀποξενώνει ἀπὸ τὴν ἀμεσον πραγματικότητα. Βυθισμένος κάποτε, διηγούντο, εἰς ἀστρονομικὰς μελέτας, ἔπεσε, χωρὶς νὰ τὸ προσέξῃ, εἰς τὸ πηγάδι καὶ ἐπροκάλεσεν εἰς βάρος του τὰ γέλια τῆς βαρβάρου σκλάβας πού τὸν ὕ-

(1) Αὐτὰ ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ θεωρηθῇ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Πλουτάρχου νόθον ἢ νεανικόν—ἀδίκως, νομίζω.

(2) Π. χ. μὲ τὴν παρεμβολὴν αἰνιγμάτων ἢ μὲ τὰ ἐρωτήματα βασιλέων πρὸς σοφοὺς—πράγματα τὰ ἐποῖα εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πλουτάρχου ἐθεωροῦντο πλέον παιδαριώδη.

πηρετοῦσεν. Καί εἰς τὸ Συμπόσιον ὁ Θαλῆς ἀντικρῦζει τ' ἀγαθὰ τοῦ κόσμου τούτου ὡς ξένος καὶ ἀδιάφορος, ἐξ ἀποστάσεως καὶ ἀφ' ὕψηλοῦ. Ἄλλ' ἐκεῖνο πού τὸν χαρακτηρίζει κυρίως ἐδῶ, δὲν εἶναι πλεόν ἢ ἀφηρημάδα τοῦ ἀποκόσμου μαθηματικῶν εἰν' ὁ σκεπτικισμὸς καὶ ἡ εἰρωνική διάθεσις τοῦ γνώστου τῶν ἀνθρωπίνων, ὁ ὁποῖος ἐπραγματοποίησε δι' ἑαυτὸν ὅ,τι εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πλουτάρχου (ἐποχὴν ἐσωτερικῶν κλυδωνισμῶν, θρησκευτικῆς ἀναρχίας, τραγικῆς ἀπομονώσεως τοῦ ἀτόμου ἐθεωρεῖτ' ὡς τὸ ἰδεῶδες τοῦ φιλοσόφου, ὡς τὸ οὐσιαστικώτερον περιεχόμενον τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας: τὴν ἐσωτερικὴν ἀταραξίαν τῆς ψυχῆς, τὴν ἀπολύτρωσιν ἀπὸ προλήψεως καὶ πόθους — μὲ μίαν λέξιν: τὴν ἀπάθειαν.

Ἔτσι ὁ συγγραφεὺς μᾶς περιγράφει τὸν Θαλῆν μὲ τὰ χρώματα, πού ἀντλεῖ ἀπὸ μέσα του, ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸν πλοῦτον τοῦ ἰδικοῦ του γαληνοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Εἰν' ἓνα ἰδεῶδες, πού μᾶς παρουσιάζει μὲ τὸν τύπον τοῦ Θαλῆ ὁ Πλούταρχος — ἰδεῶδες ὁμοῦ μονόπλευρον, κατὰ τὴν προσωπικὴν του περὶ ζωῆς πίστιν, καθὼς τὴν γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τ' ἄλλα του συγγράμματα. Χρειαζέται νὰ συμπληρωθῇ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Σόλωνος, ὁποῖος μᾶς ἐμφανίζεται εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ Συμποσίου: εὐσεβής, τρυφερός, αἰσιόδοξος, ζωτικός, ἀντιμετωπίζων τὴν ζωὴν ἀπὸ περιωπῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀγάπην ἐνεργόν, μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ τὴν δεχθῇ ὡς ἀγαθὸν καὶ νὰ ἐργασθῇ μὲ πίστιν πρὸς καλυτέρευσίν της. Παραλλήλως, ἀλλὰ καὶ ταυτοχρόνως, μὲ τὸν Ἴωνα φιλόσοφον τῆς θεωρίας καὶ τῆς ἀπραγμοσύνης, ὁ Ἀθηναῖος νομοθέτης τῆς δράσεως καὶ τῆς αἰσιοδοξίας — αὐτὸ εἰν' ὁλόκληρον τὸ ἰδανικὸν τοῦ ἐκλεκτοῦ Χαϊρωνέως.

Παραστατικώτερα πολὺ μᾶς ζωγραφίζει ὁ Πλούταρχος τὸν οἰκοδεσπότην, τὸν διαβόητον δικτάτορα τῆς Κορίνθου Περίανδρον, ὁ ὁποῖος μὲ συνετήν, ἀλλὰ καὶ ἀμείλικτον διοίκησιν, ὠδήγησε τὸ κράτος του εἰς μοναδικήν, ἀνέφικτον εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους πνευματικὴν, πολιτικὴν καὶ οικονομικὴν ἀνθησιν. Περί αὐτῆς βέβαια δὲν ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ λόγος εἰς τὸ Συμπόσιον ὀποδηλώνει ἀπλῶς ὁ συγγραφεὺς τὰ κοινωφελῆ ἔργα τῆς φιλοτιμίας τοῦ δικτάτορος, ὅσα ὑπῆρχαν εἰς τὸ Λέχαιον: γυμναστήρια, στοάς, παλαίστρας, δημόσια πάρκα παρὰ τὴν θάλασσαν (σ. 15).

Ἐδῶ μᾶς ἐμφανίζετ' ὁ Περίανδρος ὡς οἰκοδεσπότης, ἐκτελῶν μὲ λεπτότητα καὶ εὐγένειαν, μὲ ἀρχοντικὴν ἀληθινὰ μεγαλοφροσύνην, τὰ καθήκοντα τοῦ ἀμφιτρώνου — χαρίσματα τὰ ὁποῖα ἐξάγει ὁ συγγραφεὺς περισσότερο διὰ τῆς ἀντιθέσεως πρὸς τὴν

ἀγροικίαν τοῦ Ἀλεξιδήμου, τοῦ ἐπηρμένου μισοπρίγκιπος, ὁ ὁποῖος (γέννημα νόθον ἐνὸς αὐτοδημιουργήτου δικτάτορος, τοῦ Θρασυβούλου τῆς Μιλήτου) ἀπειλεῖ νὰ δημιουργήσῃ διπλωματικὸν ἐπείσοδιον ἀπὸ μικρολόγους ἀφορμὰς πρωτοκαθεδρίας (σ. 16 - 20). Ὁ Περίανδρος δὲν παρίσταται εἰς τὸ ἐπείσοδιον ἔτσι ὁ συγγραφεὺς παρέκαμψε τὴν δυσκολίαν νὰ μᾶς τὸν παρουσιάσῃ σκληρόν, ἔστω καὶ ἀπέναντι τοῦ μωροῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ μὲ πόσον φυσικὴν καὶ ἀνεπιτήδευτον εὐγένειαν φέρεται πρὸς τοὺς καλεσμένους του!

Δὲν εἶναι μόνον τὸ ἀμάξι, πού ἐφρόντισε νὰ στείλῃ εἰς τὸν καθένα, διὰ νὰ τὸν μεταφέρῃ εἰς τὸ Λέχαιον, μακρὰν ἀπὸ τ' ἀνάκτορα τῆς πρωτεύουσας μὲ τοὺς αὐλικούς, τοὺς δούλους, τοὺς σωματοφύλακας, τοὺς γραφεῖς, μ' ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ζωντανῶν μαρτυριῶν τῆς ἀνθρωπίνης ματαιότητος (σ. 5). Δὲν εἶναι μόνον ἡ λεπτότης, μὲ τὴν ὁποίαν, ταραγμένος ὁ ἴδιος ἐξαιρετικά, φροντίζει ν' ἀποκρύψῃ ἀπὸ τοὺς συμπότας τὴν γέννησιν τοῦ ἵππομόρφου κενταυροειδοῦς τέρατος, τὸ ὁποῖον θὰ ἠμποροῦσεν ὡς κακὸς οἰωνὸς νὰ διαταράξῃ τὴν εὐθυμίαν τῆς συγκεντρώσεως (σ. 21 ἐ.). Δὲν εἶναι οἱ ἐνδοιασμοί, πού δείχνει, προκειμένου νὰ τοὺς ἀνακοινώσῃ τὴν θαυματουργὸν διάσωσιν τοῦ Ἀρίωνος (σ. 85). Εἶναι πρὸ παντός τὸ ἐξαιρετικὸν τὰ κτ, μὲ τὸ ὁποῖον διευθύνει τὴν συνομιλίαν. Συνήθως εἰς τὴν συζήτησιν δὲν παρεμβαίνει ὁσάκις ὁμοῦ ἀναμιγνύεται, εἴτε διὰ νὰ δώσῃ προτίμησιν εἰς τὰ ἐρωτήματα τοῦ Νειλοξένου (σ. 29) ἢ νὰ ἐπαναφέρῃ μετὰ τὰς μακρὰς παρεκβάσεις τὸν λόγον εἰς αὐτὰ σ. 39), εἴτε διὰ νὰ γενικεύσῃ τὴν συζήτησιν προεξοφλῶν κατὰ τρόπον διακριτικώτατον τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Βίαντος, πρὸς τὸν ὁποῖον κυρίως εἰπεῖν ἀπευθύνεται τὸ ἐρώτημα τοῦ Ἀμάσιδος (1), μὲ πόσῃ ἀπαλότῃ τὸ κάνει! Καὶ ὅταν ἡ εἰλικρινής, ἀλλ' ἄκαιρος καὶ ὠμὴ παρρησία τοῦ Χίλωνος, μὲ τὸ μονοκόμματον καὶ τραχὺ ἦθος τοῦ Σπαρτιάτου, κινδυνεύει νὰ χρωματίσῃ τὴν συζήτησιν κατὰ τρόπον θίγοντα τὴν ὀφειλομένην ἀπέναντι ἡγεμόνος ξένης καὶ φιλικῆς ἐπικρατείας, τοῦ Ἀμάσιδος, διπλωματικὴν ἀβρότητα, ὁ Περίανδρος παρεμβαίνει καὶ πάλιν, διὰ νὰ δώσῃ εἰς τὴν ὀμιλίαν στροφὴν ἀκαδημαϊκὴν, ὀλιγώτερον προσωπικὴν (σ. 33).

Ἡ εὐγένεια ἀπέναντι τῶν καλεσμένων του φαίνεται καὶ εἰς τὴν ἀπέριττον λιτότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ὠργάνωσε τὸ συμπόσιον — ὅχι τόσο διὰ νὰ μὴ προσκρούσῃ εἰς τὰς ἐναντίον τῆς πολυτελείας καὶ τῆς χλι-

(1) Ὁ Περίανδρος παρατηρεῖ (σ. 29), ὅτι ὁ Βίας βούλεται κοινῇ σκέψασθαι μεθ' ὁμών, χωρὶς ὁ Βίας νὰ ἔχη ἐκφράσει παρομοίαν ἐπιθυμίαν, καὶ χωρὶς νὰ παρεμβάλλῃ ὁ Περίανδρος καὶ τὸν ἑαυτοῦν τε εἰς ἐκείνους τῶν ὁποίων θὰ ζητηθῇ ἡ γνώμη.

δῆς θεωρητικᾶς γνώμας τῶν Σοφῶν, ὅσον διὰ τὴν μὴν ὑπογραμμισίαν, οὔτε μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, τὴν ἐξαιρετικὴν τοῦ κοινωνικῆς θέσιν ἀπέναντι τῶν ἄλλων. Εἰς τὸ Συμπόσιον δὲν εἶν' ὁ πανίσχυρος ἄρχων, πού δίδει γεῦμα ἐπίσημον εἰς μερικοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων· εἶναι ὁ φίλος πού θέλει, ἐλεύθερος ἀπὸ καθ' ἑθιμοτυπίαν, νὰ περάσῃ μερικὰς ὥραιας στιγμὰς μὲ πολυτίμους φίλους ἐν ἀπολύτῳ ἰσότητι καὶ φιλοφροσύνῃ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ συμπόσιον δὲν γίνεται εἰς τὸ ἀνάκτορα. Ὁ αὐλικὸς Διοκλῆς, συνηθισμένος νὰ παρίσταται εἰς τὸ παλάτι εἰς δεῖπνα πολυτελείας παρομιώδους (*), ὅσῃν ἐπέβαλλαν αἱ ὕψηλαί διπλωματικαὶ σχέσεις καὶ τὸ ἐσωτερικὸν γόητρον τῆς θέσεώς του, δὲν ἠμπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἐκπληξίν του, ὅταν βλέπῃ πόσον λιτόν εἶναι τὸ ἐδεσματολόγιον τοῦ πολυθρυλήτου συμποσίου, πόσον ἀπλᾶ εἶναι τὰ φορέματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐνεφανίσθησαν ἀκόσμητοι καὶ ὁ Περίανδρος καὶ ἡ γυναῖκα του (σ. 25). Καὶ κατόπιν εἰς τὴν συζήτησιν, ὁ Περίανδρος, ὁ κυβερνήτης τῆς πλουσιωτάτης τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, γίνεται ὁ ὕμνητής τῆς ἀπλῆς καὶ λιτῆς ζωῆς, ὅπως τὴν ἐδίδαξεν ὁ χωρικὸς ποιητὴς τῆς Ἄσκρας, ὁ Ἡσίοδος (σ. 67 κέξ.). Καὶ ἔχεις τὴν ἐντύπωσιν, ὅτ' εἶναι ἀπολύτως εἰλικρινῆς.

Διότι ὁ Περίανδρος δὲν μᾶς παρουσιάζετ' ἐδῶ ἀπὸ τὸν συγγραφέα ὡς ὁ τύπος μόνον τοῦ ἀρχοντομαθημένου, τοῦ εὐγενικοῦ καὶ φιλοξένου οἰκοδεσπότου· οὔτε προσέτι ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς Ἑπτὰ Σοφοὺς, τόσον ἀχρωμάτιστος προσωπικῶς καὶ ἀσύλληπτος, ὅπως λ.χ. ὁ Κλεόβουλος ἢ ὁ Πιττακός, πού ὑπῆρξαν ἐπίσης δικτάτορες. Ὁ Πλούταρχος κατῶρθωσε νὰ δώσῃ εἰς αὐτόν, καὶ μόνον εἰς αὐτόν—ἴσως διότι καὶ ἡ ἐποχὴ του παρουσίαζε μεγαλυτέραν πρὸς αὐτόν ψυχικὴν συγγένειαν—ἕνα χαρακτήρα προσωπικώτερον, κάποιαν ἀδροτέραν ἐσωτερικότητα.

Ὁ Περίανδρος εἶν' ἕνας σοφός, ὃχι μόνον ὑπὸ τὴν ἔνοιαν ὅτι ἔχει πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα, ἢ ὅτι συναναστρέφεται πολλοὺς σοφοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ἀναγνωρίζει ὁ Θαλῆς (σ. 11). Οὔτε ἀκόμη διότι ἔχει βαθεῖαν βιοτικὴν καὶ πολιτικὴν σύνεσιν. Σοφὸς εἶν' ὁ Περίανδρος καὶ ὑπὸ τὴν ἔνοιαν, ὅτι ζῆ τὴν προβληματικότητα τῆς θέσεώς του, τῆς ζωῆς γενικῶς. Κατέχων τὴν ἐξουσίαν κληρονομικῶς, ἀνατραφεὶς μέσα εἰς τὴν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἕνα περιβάλλον ὑπερπολιτισμοῦ, κρίνει ἀπὸ τὸ ὕψος μιᾶς ὑπερωρίμου, ραφιναρισμένης ψυχικότητος μὲ βαθύτατον σκεπτικισμόν τὴν ζωὴν. Τοῦ λείπει ἢ αὐθόρμητος ἐκείνη καὶ ὕγιης ἐσω-

τερικὴ βεβαιότης, μὲ τὴν ὁποῖαν ἀντιμετωπίζουν τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ἢ τὸν πλοῦτον, κάθε θνητὴν εὐτυχίαν γενικῶς, φύσεις πρωτόγονοι καὶ εἰς τὸ βάθος ἀντιπνευματικαί, ἀλλ' ὅμως μεσταὶ ἀπὸ ζωτικότητα καὶ δραστηριότητα, ὅπως οἱ αὐτοδημιούργητοι δικτάτορες τοῦ τύπου τοῦ Θρασυβούλου.

Ὁ Ἡρόδοτος μᾶς διηγείται—καὶ ὁ Πλούταρχος (σ. 11) ὑπαινίσσεται τὸ γεγονός—ὅτι ὁ Περίανδρος ἔστειλε πρὸς τὸν Θρασύβουλον τῆς Μιλήτου ἀνθρώπους νὰ τὸν ἐρωτήσουν πῶς πρέπει νὰ κυβερνᾷ διὰ τὴν ἐξασφαλισθῆ ἐπὶ μακρότερον εἰς τὸν θρόνον. Ἡ ἀπάντησις εἶναι γνωστὴ: ὁ Θρασύβουλος ἐπῆρε τοὺς ἀπεσταλμένους εἰς τὰ σπαρτὰ καὶ ἀπέκοπτεν ἐνώπιόν των ὄσα στάχια προεξεῖχαν· ἔτσι ἔπρεπεν, εἶπε, ν' ἀποκεφαλίζῃ καὶ ὁ Περίανδρος ὄλους τοὺς ἐξέχοντας εἰς τὸ κράτος του. Ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τῆς ἀπαντήσεως δὲν ἔχει σημασίαν· σημασίαν ἔχει, ὅτι ὁ πεπειραμένος ἀπὸ παιδί κυβερνήτης, ὁ Περίανδρος τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν, δοκιμάζει τὴν ἀνάγκην νὰ ἐρωτήσῃ ἕνα πνευματικῶς κατώτερον ἄνθρωπον, πῶς νὰ διαχειρίζεται τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν. Προφανῶς τὸ διάβημ' αὐτὸ ὑπῆρξε μία διέξοδος εἰς τὴν αὐτόχρημ' ἀμλετικὴν ἀμφιβολίαν, πού ἐβασάνιζε τὰ στήθη ἑνὸς ἀνθρώπου, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ πολιτικὴ δύναμις δὲν εἶναι ἰδανικὸν ἀπόλυτον καὶ ἀναμφισβήτητον· εἶναι πρόβλημα—ἴσως καὶ νόημα, ὅπως τὴν ἐχαρακτήρισεν ὁ Θαλῆς (σ. 9). Ἔτσι καὶ ὅταν οἱ Ἑπτὰ Σοφοί, μὲ τὴν ἐλευθεροστομίαν τῶν διανοουμένων, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἴχνος αὐλικῆς ἀβρότητας—τὸ ὑπογραμμίζει μονοκόμματα ὁ Αἰσώπος (σ. 37)—ἀναπτύσσουν δυσμενεῖς μᾶλλον περὶ μοναρχίας γνώμας, ὁ Περίανδρος ἀρνεῖται κατ' ἀρχὰς ν' ἀπαντήσῃ, μετὰ πολλὰς δὲ παροτρύνσεις ἀπαντᾷ μελαγχολικῶς, ὅτι ἀπ' ὄλ' αὐτὰ τὸ συμπέρασμα εἶναι πῶς ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος πρέπει ν' ἀποφεύγῃ τὴν ἐξουσίαν. Ἐχεις τὸ αἶσθημα, ὅτι καὶ αὐτὴ ἢ ἀπόφασις δὲν συνοψίζει ὅτι πρὸ ὀλίγου ἐλέχθη· ὅτι εἶναι μᾶλλον ἀπάντησις εἰς ἕνα ἐσωτερικὸν ἐρώτημα, τὸ πόρισμα τῶν ὀδυνηρῶν στοχασμῶν ἑνὸς ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐδοκίμασεν ὄλα τὰ ὑμνούμεν' ἀγαθὰ τῆς ζωῆς (δύναμιν, πλοῦτον, δόξαν, ἔρωτα κλπ.), διὰ τὴν γεμίση ἢ ψυχὴν του μὲ τὸ κατὰ θάβη μιᾶς σοφίας χορτασμένης, κουρασμένης, σκοτεινῆς, πικρῆς· μιᾶς σοφίας διὰ τὴν ὁποῖαν ἰσχύει πλήρως ἢ φράσις τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ: ὁ προσειθεὶς γνώσιν προσίθῃσιν ἄλγημα.

Διότι τὸν ἄνθρωπον αὐτόν ἐπληξαν—ὁ Πλούταρχος δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὰς ἀναφέρῃ ρητῶς, ἀλλὰ τὰς προϋποθέτει ὡς γνωστάς—ἕνα πλῆθος οἰκογενειακῆς τραγωδίας (*), ἀπ' ἐκείνας μὲ τὰς ὁποίας ἡ

(*) Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περίανδρου ἀναφέρεται ἡ παροιμία διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ζωῆς εἰς τὴν Κόρινθον: Οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον.

(*) Τὰς ἐδραματοποίησε μὲ ζωηροτάτην μίμησιν

μοῖρα τῶν ἀνθρώπων ἢ καὶ ἡ λαϊκὴ φαντασία⁽¹⁾—καὶ τὰ δύο ὑπὸ τὸ αὐτὸ νόημα ἐργάζονται—ἀγαποῦν νὰ περιβάλλουν ὄσους ὑπέρμετρος δύνამεις καὶ εὐτυχία καὶ μεγαλωσύνη ἀνεβίβασαν ἕως τὸ κατώφλιον τοῦ Ὀλύμπου: τοὺς Ἀτρείδας καὶ τοὺς Περσείδας τῶν δυνατῶν ἀκροπόλεων τῆς Ἀργολίδας, τοὺς Λαβδακίδας τῆς πλουσίας βοιωτικῆς ἐπικρατείας, τοῦ Ἡρακλέους τὸ γένος κλπ.

Τὰς τραγωδίας αὐτάς περιγράφει ὁ Ἡρόδοτος, ὁ ἴδιος ὁ ὁποῖος μᾶς διεφύλαξε τὴν διήγησιν περὶ τῆς συναντήσεως τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Κροίσου, γεμάτην καὶ αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἴδιαν βαρύθυμον, ἀπαισιόδοξον, μιμνέρμιον φιλοσοφίαν τῆς ζωῆς. Τὰ μυστηριώδη μηνύματα μιᾶς ὠραίας γυναίκας, μὲ τὴν ὁποίαν καταλήγει νὰ ζῆ κάθε βράδυ εἰς τὰ σκοτεινὰ μυθιστορηματικὴν ἐρωτικὴν περιπέτειαν, τὸν φέρουν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητέρας του. Καὶ ὅταν εἰς τὸ τέλος ἀνακαλύπτεται τὸ κακὸ παιχνίδι ποῦ τοῦ ἔπαιξεν ἡ πολιούχος θεὰ τῆς πατρίδος του, ἡ Ἀφροδίτη, καὶ ἡ μητέρα του, νέα Ἰοκάστη, αὐτοκτονῆ, ὁ Περίανδρος (ὅπως ὁ μυθικὸς ἦρως τῆς Κορίνθου, ὁ Βελλεροφόντης, ποῦ ἐγνώρισεν ἀναλόγους δοκιμασίας καὶ ἔπεσεν ἀπὸ ἀνάλογα μεθυστικὰ ὕψη μακαριότητος) καταλαμβάνεται ἀπὸ μελαγχολίαν βαρείας μορφῆς καὶ μισάνθρωπιαν.

Καὶ ἡ σειρά τῶν ἐγκλημάτων συνεχίζεται... Εἰς ἓνα συσκότισμα τοῦ νοῦ—ἄτην θὰ τὸ ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι—ὁ Περίανδρος διατάσσει τὸν φόνον τῆς γυναίκος του. Ἀκολουθεῖ ἐκ τῆς ἀφορμῆς αὐτῆς πόλεμος μὲ τὸν πενθερόν του, δικτάτορα τῆς Ἐπιδαύρου, κατάρρα καὶ ἀποξένωσις ἀπὸ τὰ παιδιά του. Ὁ μεγαλύτερος υἱὸς του εἶναι ἡλίθιος ὁ νεώτερος Λυκόφρων, φύσις παθολογικῶς εὐαίσθητος καὶ ἀναποφάσιτος, ἀλλὰ καὶ μεγάλης διανοητικῆς ἰκανότητος, τὸν μισεῖ καὶ τὸν περιφρονεῖ θανασιμῶς. Καὶ ὁ Περίανδρος, κλυδωνιζόμενος μεταξὺ ὀργῆς καὶ στοργῆς, ἀλλοτε τὸν ἀποκηρύσσει καὶ ἀλλοτε τὸν προσεταιρίζεται, μέχρις ὅτου γίνεται, ἐμμέσως καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, καὶ τοῦ παιδιοῦ του ὁ φονεὺς.

Ἐκτοτε ὁ δυστυχῆς αὐτὸς ἄνθρωπος ἐξελλίσσεται, ἀπὸ δίψαν ἀκριβῶς καὶ στέρησιν τρυφερότητος, εἰς σκληρόν καὶ ἀδυσώπητον τύραννον, μεταπίπτει ἀπὸ τῆς φιλανθρωπίας εἰς αἰμοχαρῆ δεσποτισμὸν—ἀπεκαιοσάρῳθη, ὅπως ἐφοβεῖτο διὰ τὸν ἑαυτὸν

του ὁ Μάρκος Αὐρήλιος⁽²⁾. Ὁ χαρακτήρ του ὀλοένα γίνεται σκοτεινότερος: ἀγέλαστος καὶ μελαγχολικὸς—τὸ βλέπει κανεὶς καὶ εἰς τὸ Συμπόσιον—μισεῖ τοὺς ἀνθρώπους ὄχι πλέον διότι τοὺς ἀγνοεῖ (ὅπως οἱ κοινοὶ μισάνθρωποι), ἀλλὰ διότι πολὺ τοὺς ἐγνώρισε. Ἡ μόνωσις, μίᾳ μόνωσις πικρῆ, ἀδυσώπητος, τραγικῆ, πλακώνει ἀσήκωτα τὸν οὐρανὸν τῆς ὑπάρξεώς του.

Κάθε κτύπημα τῶν τύχης (ὅσον δὴ ποτ' ἀπροσδόκητον) τὰ περιμένει—μαθημένος εἶναι—καὶ ὁμως ὄλα (καὶ τὰ εὐχάριστα καὶ τὰ δυσάρεστα) προκαλοῦν ζωηροτάτας ἀντιδράσεις εἰς τὰ ὑπερρερισμένα νεῦρα του. Ὁ σοφὸς Περίανδρος, ὁ πραγματικῆς κυβερνήτης, γίνεται δεισιδαίμων: Μὲ τί συγκίνησιν ἐξαιρετικὴν ἀκούει τὴν διήγησιν περὶ τοῦ Ἀρίωνος (σ. 83), ἢ παρακολουθεῖ τὰ ὄνειρα τῆς συζύγου του (σ. 5)! Τὸ ἐπεισόδιον μὲ τὸ ἵππομορφον τέρας εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ψυχικῆς του καταστάσεως: ὁ Περίανδρος εἶναι κατατρομαγμένος, καὶ ἡ ἀκαιρος θρησκοληψία τοῦ Διοκλέους ἐπαυξάνει τὸν τάραχον τῆς ψυχῆς του—τὸ βλέπει κανεὶς ἀπὸ τὰς ὑπερβολικὰς, σχεδὸν νευρασθενικὰς ἐκδηλώσεις ἀνακουφίσεως καὶ εὐγνωμοσύνης⁽³⁾, μὲ τὰς ὁποίας χαιρετίζει τὴν σωτήριον λύσιν, ποῦ εὐρήκεν ἡ ψυχραϊμία καὶ ἡ ὀρθροσύνη τοῦ Θαλή.

Ἐνας μονάρχης ἄρρωστος, ἄρρωστος εἰς τὰ νεῦρα, εἰς τὴν πίστιν, εἰς τὴν σκέψιν, ἄρρωστος πρὸ παντός εἰς τὴν βούλησιν, ὅπως ὁ Hamlet, ἔρημος καὶ δυστυχισμένος ἀπὸ τὴν πλησμονὴν ἀκριβῶς τῆς θνητῆς του εὐτυχίας καὶ δυνάμεως—ἔτσι μᾶς περιγράφει ὁ Πλούταρχος τὸν πολυῦμνητον κυβερνήτην τῆς ἀφνειᾶς Κορίνθου. Μία φύσις πολυτάλαντος, ἐξαιρετικῆ, ποῦ γίνεται ῥάκος ψυχικὸν εἰς τὰ χέρια τῆς Μοίρας τῆς ἀδυσώπητου—νὰ ὅπως εἰς τὰ χρόνια τοῦ Πλουτάρχου ὁ θρόνος τῶν Καισάρων ἐγνώρισε τόσην δυστυχίαν, τὴν ἀνίατον δυστυχίαν τῶν ἐκλεκτῶν: Τιβέριος, Ἀδριανός, Μάρκος [Αὐρήλιος...]

* *

Θέμα ὠρισμένον, ὅπως εἰς τὸ πλατωνικὸν Συμπόσιον, δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ Συμπόσιον τοῦ Πλουτάρχου. Οἱ συνδαιτυμόνες συζητοῦν περὶ ποικιλωτάτων πραγμάτων εἴτε παρεκβατικῶς—καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ θαυμάσῃ ἡ τέχνη τοῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος κατορθώνει νὰ παρενεῖρη ἐντέχνως ἓνα πλῆθος εἰδήσεων καὶ ἐπεισοδίων—εἴτε καὶ κατόπιν ρητοῦ προκαθορισμοῦ. Ἀναφέρεται ὁμως τὸ περιεχόμενον τοῦ Συμποσίου εἰς τὰ ζητήματα πάντοτε τῆς πρακτικῆς ζωῆς (χρήσις τοῦ οἴνου, διεύθυνσις τοῦ οἴκου, λιτότης, κοινωνικὴ χρησιμότης

τοῦ Shakespeare (ἴδιος τοῦ Hamlet) ὁ Δ. Βερναρδάκης εἰς τοὺς Κυψελίδας του. Τὸ ἴδιον θέμα ἐπραγματεύθη καὶ ὁ Εἰσπρ. Ἀθανασιάδης εἰς τὸ δράμα τοῦ Περίανδρου, τὸ ὁποῖον ἐγράφη γαλλιστί καὶ ἐδιδάχθη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἰς τὸ Παρίσι. Δυστυχῶς δὲν ἠμώρεσα νὰ τὸ εὕρω.

(1) Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Περίανδρου δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ διακρίνῃς τί ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἱστορικὴ παράδοσις καὶ τί θρύλος.

(2) Διὰ τοῦτο καὶ δὲν τὸν κατέτασαν πολλοὶ εἰς τοὺς Ἑπτὰ Σοφούς.

(3) Ἀσπασμούς, ἀγκαλιάσματα. Ὁ Πλούταρχος λέγει ἐπίσης ἐξεγέλασε = ἔσκασε στὰ γέλια.

τῆς τροφῆς, μέτρον τῆς περιουσίας κλπ.), καὶ κατὰ προτίμησιν εἰς ζητήματα πολιτικά, ὅπως περὶ τῆς ἀρίστης μοναρχίας καὶ τῆς εὐνομιωτέρας πολιτείας — ἔκείν' ἀκριβῶς, εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν παράδοσιν διέπρεψαν οἱ Ἑπτὰ Σοφοί.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἡ ἐξάρτησις τοῦ Πλουτάρχου ἀπὸ τὰς περὶ τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν πηγὰς εἶναι πολὺ στενὴ καὶ ἐπομένως πολὺ δεσμευτικὴ; Καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς συζητήσεως καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ θέματος, δὲν ἀπομακρύνεται ὁ Πλουτάρχος, παρὰ πολὺ σπανίως (ὅπως π. χ. εἰς τὰς περὶ τροφῆς συζητήσεις) ἀπ' ὅσα παρεδίδοντο περὶ τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ μετέχουν τοῦ συμποσίου (κατὰ καινοτομίαν τοῦ Πλουτάρχου) καὶ ἄλλοι πολλοὶ πλὴν τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν, ἐντούτοις ἀπαντήσεις δίδουν εἰς τὰ τιθέμενα ἐρωτήματα μόνον οἱ Ἑπτὰ, — διότι αὐτῶν μόνον τ' ἀποφθέγματα περιλαμβάνοντο εἰς τὰς πηγὰς, τὰς ὁποίας μετεχειρίσθη ὁ συγγραφεὺς (1). Πολλάκις μάλιστα εἶναι ταῦτα ἐρωτήματα πλήρη ἀρχαϊκῆς ἀφελείας, ὅπως τὰ ἐν σελ. 41 κέξ.: Ποῖον τὸ σοφώτατον πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον; ποῖον τὸ ὠφελιμώτατον; ποῖον τὸ ὠραιότατον; κλπ. Εἰς τὰς χρησιμοποιηθείσας ἐπίσης πηγὰς, αἱ ὁποῖαι εἶχαν τὸν χαρακτήρ' ἀπλῆς συλλογῆς ἀποφθεγμάτων, ὀφείλεται καὶ τὸ ὅτι συζητήσεις κυρίως εἶπεν μετὰ τῶν καλεσμένων δὲν διεξάγεται (2). Ὁ καθένας ἐκ τῶν Ἑπτὰ ἀπαντᾷ εἰς τὰ προβλήματα ποῦ τοῦ τίθενται, χωρὶς ν' ἀναφέρεται εἰς τὰς ἀπαντήσεις τῶν προηγουμένων. Τὸ πνεῦμα καὶ ὁ τόνος τῶν ἀπαντήσεων ἔχουν βέβαια κάποιαν ἐνότητα καὶ ὁμοιογένειαν. Ἄλλ' ἡ ὁμοιογένεια αὐτὴ δὲν ἀποκαθίστατ' ἐνώπιόν μας διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἐπαφῆς ἀντιθέτων ἢ ἀλληλοσυμπληρουμένων ἀπόψεων' προὔπηρχεν ἤδη εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἐξεπήγασαν ὅλα τ' ἀποδιδόμενα εἰς τοὺς Ἑπτὰ Σοφοὺς γνωμικά.

Γενικῶς ἄλλωστε πρέπει νὰ παρατηρηθῆ, ὅτι ὁ Πλουτάρχος προσεπάθησεν, ὅσον εἶναι δυνατόν, νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὴν παράδοσιν τῶν πηγῶν του, ἀπέφυγε τὰς πολὺ τολμηρὰς καινοτομίας ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον (3), καὶ περιώρισε τὸ ἔργον του εἰς τὴν καθαρῶς λογοτεχνικὴν, τὴν συγγραφικὴν προσπάθειαν, διὰ τῆς ὁποίας ἀπὸ τὴν ἀφήγησιν καὶ τὴν γνωμολογίαν ἐδημιούργησεν

ἕνα συμπόσιον. Ἀκόμη καὶ τὰ περισσότερ' ἀνέκδοτα, αἰνίγματα, ἐρμηνεῖαι στίχων ποιητῶν, ἀρχαιολογικαὶ καὶ φυσιολογικαὶ εἰδήσεις, «θαυμάσια» καὶ θρύλοι, αἰσώπειοι μῦθοι καὶ ἀλληγορίαι κλπ., εἶχαν καὶ πρωτότερα (πρέπει νὰ πιστεύσωμεν) χρησιμοποιηθῆ εἰς διηγήσεις περὶ τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν. Ἐξ αὐτῶν κατὰ μέγιστον μέρος, ὄχι κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὰς πρώτας πηγὰς, τὰ παρέλαβεν ὁ Πλουτάρχος, διὰ νὰ τὰ τοποθετήσῃ ὅπου ἡ τεχνικὴ τοῦ συμποσίου τὸ ἐπέβαλλεν. Τὰ ἰδικὰ του ἐπινοήματα εἶν' ἐλάχιστα—κυρίως ἀναφέρονται εἰς πρόσωπα—ἀρκετὰ ὅμως εἶν' αἱ προσθήκαι τὰς ὁποίας ἔκαμεν ἀπὸ διαφορετικὰς πηγὰς, ὅπως π. χ. ὁ Ἡρόδοτος, αἱ βιογραφίαι τοῦ Ἡσιόδου κλπ.

* * *

Ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον ἔχει ληφθῆ καὶ ἡ ἀφήγησις τῆς θαυματουργοῦ διασώσεως τοῦ Ἀρίωνος ὑπὸ τῶν δελφίνων (σ. 82-62). Ἀποτελεῖ τὴν ἀποκορύφωσιν τοῦ Συμποσίου—ὅτι εἶναι διὰ τὸ πλατωνικὸν Συμπόσιον τῆς μαντικῆς Διοτίμας αἱ θεόπνευστοι ἀποκαλύψεις. Διότι καὶ ἐδῶ δὲν ἔχομεν πλέον ἀνθρωπίνης διανοίας εὐρήματα, οὔτε παρατηρήσεις βιοτικῆς πείρας. Ἀπὸ μίαν ἐποχὴν ποῦ οἱ θεοὶ κατεδέχοντο (ἐτολομοῦσαν, θά ἔλεγα) νὰ ἐπιφαίνου ἀκόμη κατὰ τρόπον ἄμεσον καὶ ὀφθαλμοφανῆ τὴν παρουσίαν των, τὴν δυνάμιν των, τὴν δικαιοσύνην των εἰς τοὺς θνητούς, ἀνασύρει ὁ συγγραφεὺς ὄχι πλέον σκέψεις, ἀλλὰ γεγονότα, διὰ νὰ ἐπιστέψῃ μὲ τὸν θριγκὸν τῆς θείας βουλῆς τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἀνθρωπίνης φρονήσεως τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν. Ἡ σοβαρὰ σιωπὴ, μὲ τὴν ὁποίαν παρακολουθοῦν οἱ συμπόται ὅλοι τὴν ἀφήγησιν τῆς καταπληκτικῆς περιπετείας, ἡ ἀπότομος ἀλλὰ καὶ τόσο φυσικὴ στροφή τῆς συνομιλίας ἀπὸ τοὺς πρακτικὸς στοχασμοὺς πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἀφηγήσεις, ἀπὸ τὸν λόγον εἰς τὸν μῦθον, ἀποδεικνύουν πόσον σύμφωνον πρὸς τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ἐμπειρίας τῶν αἰσθάνονται τὴν διήγησιν αὐτὴν οἱ Σοφοί. Τὴν αἰσθάνεται ἤδη ὁ συγγραφεὺς. Ὁ ξηρὸς κάπως καὶ πολὺ χαλαρὸς τόνος τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Διοκλέους ἀποκτᾷ τώρα χρῶμα καὶ παλμόν, ἡ γλῶσσα γίνεταί περισσότερον εὐχυμος, περισσότερον λυρικὴ, φυσικαὶ περιγραφαὶ καὶ μεταφορικαὶ ἐκφράσεις προσδίδουν εἰς τὴν περικοπὴν αὐτὴν παραστατικὴν καὶ ἐνάργειαν δραματικὴν, ἀλλὰ καὶ ἔξαρσιν αὐτόχρημα ὑμνολογικὴν. Ἐχεις τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ διηγουμένου (τοῦ Διοκλέους; τοῦ Πλουτάρχου;) φωτίζεται σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ἀντανάκλασιν τοῦ ὑπερφυσικοῦ, τὰ μάτια ἀστραποβολοῦν, ἡ φωνὴ γίνεταί περισσότερον θερμὴ—τόσον ἔντονα, τόσοσιν προσωπικὰ περιγράφει ὁ συγγραφεὺς τὸ ἀνείπωτον! Καὶ

(1) Ἐτοι συμβαίνει τὸ περιεργον νὰ ἐμφανίζωνται ζῶντες ἀκόμη οἱ Ἑπτὰ ὡς ἀποτελοῦντες κλειστὴν ομάδα.

(2) Ἐξαιρέσεις γίνεταί μὲ τὰς περὶ τῆς χρησιμότητος τῆς τροφῆς ἀναπτύξεις, αἱ ὁποῖαι ἐξέρχονται τελείως ἀπὸ τὸ πλαίσιον καὶ τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ ὑπολοίπου Συμποσίου.

(3) Διὰ τοῦτ' ἀπέφυγε π. χ. νὰ θέλῃ διόλου τὸ ζήτημα τοῦ ἔρωτος, τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ τοῦ ὑποβάλλῃ ἡ παράδοσις τῶν Συμποσίων τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν μιμητῶν του. Τὸ ἐπραγματεύθη ὁ Πλουτάρχος εἰς ἄλλο του σύγγραμμα, τὸν Ἑρωτικόν.

ἔδῳ, ὅπως καὶ εἰς τὴν διαζωγράφῃσιν τοῦ Θαλῆ ἢ τοῦ Περιάνδρου, ὁ Πλούταρχος ἀνευρίσκει καὶ πάλιν τὰ γνωστὰ συγγραφικὰ του χαρίσματα — ἀκριβῶς διότι δὲν ἀναδιηγείται μόνον παραδεδομένας εἰδήσεις, ἀλλ' ἀφήνει νὰ ἐκφρασθῇ ἡ προσωπικὴ του ἐσωτερικὴ πείρα καὶ ἡ προσωπικὴ του συγκίνησις.

Ὁ ἀναγνώστης, ὅπως καὶ οἱ συμτόται, ξαναζῆ, θαρρεῖς, τὸ παράδοξον περιστατικόν σάν ἓνα μέλος τῆς ἀπλοϊκῆς συνοδείας τῶν εὐσεβῶν προσκυνητῶν τοῦ Ταινάρου, τοὺς ὁποίους τριήμεροὶ θυσίαι, ὕμνολογήματα καὶ τελεταί, πανηγύρεις καὶ παννυχίδες, ἀγῶνες θρησκευτικοὶ καὶ ἑορταστικῆς ἀτμόσφαιρας, παρέσκεύασαν ψυχικῶς, ὥστε νὰ ἴδουν καὶ νὰ ζήσουν τὴν ἀχραντὸν θεοφάνειαν τῆς οὐρανίας δικαιοσύνης. Γαλήνη ἱερὰ εἰρήνευσε τὰ τρικυμισμέν' ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν καὶ τὴν ἀπιστίαν στήθη τοῦ ἀναγνώστου — ὁ Πλούταρχος γράφει εἰς ἐποχὴν ἀπολύτου θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας, σάν τὴν ἰδικὴν μας — ἡ ἴδια σπανία φεγγαροφώτιστη γαλήνη, ποῦ ἤσυχασε πρὸς στιγμὴν τ' ἀγρία καὶ πολυκύμαντ' ἀκρογιάλια τοῦ Ταινάρου... Καὶ ὅπως τὸ εὐκίνητον κοπάδι τῶν δελφίνων ἀναταράσσει ἑλαφρά, ρυθμικά, μὲ τὸ φλοίσβημα τοῦ κύματος, μὲ τὴν μυστηριώδη ἀργυρέλευκον ἀνταύγειαν τῆς σελήνης, τὴν ἀπεραντὸν εἰρήνην τοῦ πελάγους — ζωγραφίζει ἔτσι πανεύμορφα τ' ἀνατρίχιασμα καὶ τὴν κατάνυξιν, τὸ δέος καὶ τὴν προσδοκίαν, τὴν ἀπαλὴν ἀναταραχὴν τῆς ψυχῆς διὰ τὸ μυστηριώδες καὶ ἐξαιρετικόν ποῦ πρόκειται νὰ ὑποδεχθῇ: τὸ θαῦμα. Ψυχὴ καὶ φύσις ἀρμονικὰ τὸ περιμένουν...

Καὶ ὕστερα ἡ ἀφήγησις τοῦ Ἀρίονος χρωματισμένη, θερμὴ, ἀλλὰ ταυτοχρόνως λιτὴ καὶ σεμνὴ σάν γνησίαν προσωπικὴ περιπέτεια, παισιωμένη ἀπὸ τὴν ἀπεραντοσύνην τοῦ πελάγους, ποῦ σοῦ ἐνθυμίζει τόσο ἀμεσα τὴν μικρότητα τῆς ὑπάρξεώς μας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπεριόριστους δυνατότητας προεκτάσεως ποῦ ἔχει... Ἡ πρώτη εἰδησις περὶ τῆς ἐπιβουλῆς, ἡ ἀγωνία τῆς ζωῆς ποῦ χάνεται, τὸ στόλισμα τοῦ μελλοθανάτου μὲ τὰ χρυσοκέντητα ὀλοπόρφυρα φορέματα τοῦ κιθαρωδοῦ (νεκροστόλισμα εὐθανασίας), τὸ τραγοῦδι τοῦ τὸ τελευταῖον, ὁ Πύθιος ὕμνος, θυσία ἐσπερινὴ καὶ ἔπαρσις τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν φωτεινὸν καὶ κραταῖον θεὸν τῶν Δελφῶν, τὸ ἀπαλὸν ἡλιοβασίλεμα, μακριὰ εἰς τὸ βάθος ἡ Πελοπόννησος, τῆς προσδοκίας καὶ τοῦ λυτρωμοῦ ἢ γῆ — οἱ ναῦται ὕστερα μὲ τὰ γυμνωμένα ξίφη, ὁ πλοίαρχος ποῦ σκεπάζει τὸ πρόσωπον ἀπὸ φρίκην καὶ σπαραγμὸν (τόση καλωσύνη, τόση πραότης γύρω, τόση κόλασις ἀσχημίας μέσα μας!), καὶ τελευταῖα τὸ θανάσιμον πήδημα πρὸς τὸ μοιραῖον — ὄλ' αὐτὰ οἱ παριστάμενοι τὰ ζοῦν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μέσα τοῦ ἤρωος...

Ὁ θάνατος, ὡς φυσικόν φαινόμενον, σβήνει τῶρ' ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ ἀναγνώστου — ὅπως καὶ τοῦ Ἀρίονος — ἀναβιβάζεται εἰς τὴν περιωπὴν ἠθικοῦ, μεταφυσικοῦ μᾶλλον προβλήματος. Δὲν πρόκειται πλέον περὶ τῆς μακρᾶς ἢ βραχείας διαρκείας μιᾶς γήινης ἀτομικῆς ὑπάρξεως: πρόκειται νὰ διαπιστωθῇ ἡ ὑπαρξίς καὶ ἡ δύναμις τῆς θείας προνοίας καὶ δικαιοσύνης. Τοῦ Θεοῦ πλέον ἡ δικαίωσις διακυβεύεται εἰς τὰς τύχας ἑνὸς ἀτόμου, τὸ ὁποῖον γίνεται τῶρα σύμβολον, καὶ εἰς τοῦ ὁποῖου τὴν ψυχὴν (λουλοῦδι ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἀβυσσον τῆς ἀπογνώσεως) ἀνθίζει τῶρα καὶ μυροβολεῖ ἡ πίστις. Ὁ ἔρωσ τῆς δικαιοσύνης κατασιγάζει πλέον τὸν ἔρωτα τῆς ζωῆς, καὶ ὁ καλλιτέχνης, τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ὁ ὑπηρέτης, περιβάλλεται χιτῶνα προφήτου καὶ λειτουργοῦ τῆς θείας μεγαλωσύνης. Ὁ θάνατος (πανεύμορφος πάντοτε καὶ παντοδύναμος δημιουργὸς εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀξίων) ἀποκαλύπτει, ἐπιφανόμενος ἐντὸς μιᾶς στιγμῆς καὶ μόνης, μὲ τὴν ἴδιαν βεβαιότητα τοῦ Ὁραίου ποῦ ἀκτινοβολοῦν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἔραστοῦ τὰ μάτια τοῦ προσώπου ποῦ ἀγαπᾷ — κάθε πνευματικὸς ἄνθρωπος, ἐπομένως καὶ ὁ ποιητῆς, ἐρωτευμένος εἶναι μὲ τὸν θάνατον, θανατῆ, ὅπως εἶπεν ὁ Πλάτων — ὀλόσωμον τὴν πραγματικότητ' ἀποκαλύπτει ἐκείνου, ποῦ μόνον ὡς σύλληψιν τῆς φαντασίας, ὡς αἴτημα τοῦ νοῦ, ὡς πόθον καὶ προσδοκίαν τῆς ψυχῆς, εἶχεν ὡς τῶρα τραγουδήσει ὁ αἰοδός: τὴν παρουσίαν τοῦ θεοῦ. Τὸ ἀόρατον, ποῦ μᾶς περιβάλλει καὶ μᾶς ζωογονεῖ, γίνεται τῶρα ὄρατόν... *"Ἄμα δὲ καθαρῶν τὸν οὐρανὸν ἰστέρων περιπέτων καὶ τὴν σελήνην ἀνίσχουσαν εὐφρογῆ καὶ καθαρὰν, ἰστώσης δὲ πάντη τῆς θαλάσσης ἀκύμονος, διανοεῖσθαι πρὸς ἑαυτὸν ὅτι οὐκ ἔστιν εἰς ὃ τῆς Αἰκῆς ὀφθαλμός, ἀλλὰ πᾶσι τοῖσις ἐπισκοπεῖ κύκλω ὁ θεὸς τὰ πραττόμενα περὶ γῆν τε καὶ θάλασσαν...*

Ἐδῶ δὲν ὀμιλεῖ πλέον ὁ ἱστορικὸς Πλούταρχος: ὀμιλεῖ ὁ Πλατωνικὸς μὲ τὴν κεκαθαρμένην διὰ τῆς θεωρίας καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀγαθοῦ ψυχὴν, ὀμιλεῖ ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος, ποῦ διέσωσεν, μέσα εἰς τὴν πνιγηρὰν ἢ ἀναταραγμένην ἀτμόσφαιραν τῆς ἀθεΐας καὶ τῆς δεισιδαιμονίας, καθαρὰν τὴν φλόγ' ἀπὸ τὴν παλαιὰν δελφικὴν ἐστίαν. Ὁμιλεῖ ὁ Βοιωτὸς, ὅστις κατέχει, ὡς κληροδότημα παραδόσεως ἀδιακόπου, τὴν ὑψηλὴν θρησκευτικὴν ἐξουσίαν ἑνὸς Ἡσιόδου, ἑνὸς Πινδάρου — εὐσέβειαν ποῦ μᾶς προσφέρεται ἀμεσος, φυσικὴ, πηγαία, ἀνόθευτος, ἀπ' ὄλα γύρω μας καὶ μέσα μας...

*Τὸ θόλο τοῦ ὁ οὐρανὸς δὲ στήνει ἀπάνω ;
ἢ γῆ στερεὰ δὲ στέκει κάτω ἐδῶ ;
δὲν ἀνεβαίνουν γελαστὰ θεῶν ὄντας
ἀθάνατα ἄστρα ἐκεῖ ψηλά ;
μάτια μὲ μάτια δὲν κοιτάζω ἐμένα,*

κι δλα μὴ δὲν ὁμοῦνε
 στὸ νοῦ καὶ στὴν καρδιά σου εἰένα,
 κι ἀθάνατο μυοτήριον ὑφαίνουν
 ἄφατο ὄρατό κοινὰ σὲ σένα ;
 Μὲ τοῦτο γέμισε ὅσο παίρνει τὴν καρδιά σου,
 κι ὅταν εἰς ὄλη εὐτυχισμένη στὸ αἶσθημά σου,
 πές το ὅπως θέλεις τότε,
 πές το εὐτυχία, καρδιά, ζωὴ, θεό !
 Ὅνομα ἐγὼ γιαντὸ δὲν ἔχω
 αἶσθημα εἶν' ὄλα
 τ' ὄνομα ἤχος εἶναι καὶ κἀπνός,
 ποὺ θαλῶνει τοῦ οὐρανοῦ τὸ φῶς
 — ἔτσι ἐκφράζει αἰῶνας ὕστερα τὸ ἴδιον

αἶσθημα φυσικῆς εὐσεβείας ὁ ποιητῆς
 τοῦ Faust.

Καὶ τῆς ἐποχῆς μας ὁ ἄνθρωπος, ἀρκεῖ
 νὰ συνειδητοποιήσῃ τὴν φρικτὴν του ἀπο-
 μόνωσιν, ἀρκεῖ νὰ αἰσθανθῇ τὸν καταπον-
 τισμόν τῆς ψυχῆς, μὲ τὸν ὁποῖον τὸν ἀπει-
 λοῦν ἡ μοχθηρία τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ ὀλι-
 γοπιστία του, καὶ τότε θ' ἀντικρύσῃ, ὑψώ-
 νων τὰ βλέμματα πρὸς τὰ σιγαλά, τ' ἀμέ-
 τρητ' ἀστέρια ἐκεῖ ἐπάνω, Ἰσαρίθμους «τῆς
 Δίκης ὀφθαλμοῦς», Ἰσαρίθμα θ' ἀκούσῃ μη-
 νύματα μιᾶς ζωῆς περισσότερο ὠραίας,
 περισσότερο δικαίας...

I. ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ

ΑΠΑΛΟΓΕΡΝΕΙ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

Ἄπαλογέρνει τὸ φεγγάρι,
 κοιμᾶται ἡ χώρα ἡ παλιά...
 Ἦρθε κουρσάρος τώρα ἡ Νύχτα,
 κι' ἦρθε χαμὸς ἡ Σιγαλιά...
 Κι' ἡ χώρα μνέσκει κουρσεμένη,
 χάλασμα τώρα κι' ἔρημιά...
 Ξωθιές οἱ ὠριες τῆς κοπέλλες,
 στοιχειὰ τ' ἀντρίκια τῆς κορμιά...
 Κι' ἕνα καντήλι σὲ μιὰ θύρα
 φῶς ξωτικό φέγγει κι' αὐτό...
 Βαρειά τῆς χώρας μου εἶν' ἡ Μοῖρα,
 σ' ἕνα κακὸ θανατικό...
 Χώρα μου, ἐσὺ εἶσαι; Δὲ σὲ ξέρω.
 Στὰ τρίστρατά σου, ποῦ νὰ βγῶ;
 Ἐφυγα νιός, καὶ τώρα γέρο
 μὲ φέρνει ὁ δρόμος πάλι ἐδῶ...
 Κι' ἡ γειτονιά μου τάχα ποῦναι,
 τὸ σπίτι ποῦ εἶχα γεννηθεῖ;
 Τί γίναν ὅσοι μ' ἀγαποῦνε,
 κι' εἶχαν ἔπο μένα ἀγαπηθεῖ;
 Χώρα μου, χώρα κουρσεμένη,
 Ψυχὴ μου ὀλάδεια καὶ παλιά !
 Τί θ' ἀπογίνης στοιχειωμένη
 στὴ Νύχτα καὶ τὴ Σιγαλιά;

Γ. ΑΝΝΙΝΟΣ